

Piotr Siemiątkowski

SYTUACJA GOSPODARCZA POLSKI I WYBRANYCH KRAJÓW EUROPY ŚRODKOWOSCHODNIEJ DWIE DEKADY PO PRZEŁOMIE TRANSFORMACYJNYM

STRESZCZENIE

W niniejszym opracowaniu porównano postępy, jakie poczyniły kraje Europy Środkowoschodniej w dwadzieścia lat po transformacji ustrojowej. Analizie poddane zostały wybrane ekonomiczne aspekty funkcjonowania gospodarek, takich krajów byłego bloku wschodniego jak: Polska, Czechy, Słowacja, Litwa, Łotwa, Estonia, Węgry, Ukraina oraz Białoruś. W artykule oprócz krajów, które wraz z Polską weszły w 2004 roku do Unii Europejskiej uwzględniono, ze względu na bezpośrednie sąsiedztwo, Ukrainę i Białoruś. Włączenie ich do analizy w celach porównawczych wydaje się jak najbardziej zasadne, wybrały one bowiem odmienną od pozostałych ścieżkę rozwoju, już jako niepodległe kraje.

Słowa kluczowe: społeczeństwo informacyjne, transformacja, demografia, studenci, Litwa, Niemcy, Polska, Republika Czeska, Ukraina,

THE ECONOMIC SITUATION OF POLISH AND SELECTED COUNTRIES OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE, TWO DECADES AFTER THE END OF THE TRANSFORMATION

SUMMARY

In the present study compared the progress made in the countries of Central and Eastern Europe twenty years after the transition. The analysis have been selected economic aspects of the functioning of economies such former Eastern Bloc countries like Poland, the Czech Republic, Slovakia, Lithuania, Latvia, Estonia, Hungary, Ukraine and Belarus. The article in addition to countries, which together with the Polish came in 2004 to the European Union included, because of the immediate neighborhood, Ukraine and Belarus. Their inclusion in

the analysis for comparative purposes seems to be the most appropriate, because they have chosen a different path from the rest of the development, as a sovereign country.

Keywords: information society, transformation, demography, students, Lithuania, Germany, Poland, Republic Czech, Ukraine

1. WSTĘP

W ostatnich dwóch dekadach dokonał się na świecie historyczny postęp. Jego skala zadziwiła największych optymistów. Postęp ten dotknął niemal wszystkich dziedzin życia społecznego, politycznego, a przede wszystkim gospodarczego. Przyczynił się do wyniesienia wielu krajów na szczyty rankingów ekonomicznych, za to inne skazał na gospodarczą wegetację.

Dzięki postępowi technologicznemu, telekomunikacyjnemu oraz procesom integracji politycznej świat stał się mniejszy. Zniknęły bariery dzielące państwa, rynki oraz podmioty gospodarcze. Coraz większa swoboda przepływu czynników produkcji doprowadziła do niespotykanej dotychczas ekspansji międzynarodowych korporacji, które niezależnie od miejsca lokalizacji produkują to samo, oferują to samo oraz współpracują z tymi samymi partnerami.

Wspomniane wyżej procesy zwykło nazywać się ogólnie globalizacją. Ta rozprzestrzeniając się na cały glob przyczyniła się do zwiększenia tempa wzrostu gospodarki światowej, kilku skoków i przełomów technologicznych oraz zwielokrotnienia światowych rezerw gotówki (pieniądza).

Oprócz skutków pozytywnych występują niestety także negatywne następstwa globalizacji. Marginalizacja regionów, czy wręcz całych krajów na arenie światowej sprawia na przykład, że pogłębiają się (i tak już przecież ogromne) dysproporcje pomiędzy krajami wysoko rozwiniętymi a krajami słabo rozwiniętymi ekonomicznie. W wyniku tego głód cierpią miliardy ludzi, inni w tym samym czasie marnują tony pożywienia. Nadrzędność interesów korporacji transnarodowych nad interesami i dążeniami społeczeństw w obliczu dominującej siły ekonomicznej tych pierwszych powoduje, że wiele krajów traci wręcz nadzieję na wyjście z zacofania gospodarczego¹.

W powyższym świetle dołączenie Polski do grona krajów, które niewątpliwie skorzystały na eksplozji globalizacji, właśnie w momencie jej startu, niektórzy porównują z wygraną na loterii. Godząc się lub nie na takie określenie należy zdawać sobie sprawę jeszcze z jednej istotnej kwestii. Mianowicie, owa eksplozja globalizacji była możliwa między innymi dzięki Polsce. To tutaj przecież zostały zapoczątkowane procesy politycznych i rynkowych przemian, które następnie rozszerzyły się na całą Europę Środkową i Wschodnią (ESW). Upadek żelaznej kurtyny sprawił, że czynniki produkcji mogły wreszcie płynąć nie napotykawszy większych trudności. Dopiero wówczas globalizacja nabrała właściwej dynamiki.

Polska znalazła się w całym tym „zamieszaniu” na właściwym miejscu. Można polemizować odnośnie tego czy w pełni wykorzystano szansę, jaka stanęła przed Rzeczpospolitą w 1989 roku, jednak nie sposób zaprzeczyć, że państwo dokonało skoku cywilizacyjnego, z opóźnionego, słabo rozwiniętego, komunistycznego kraju do kraju o rynkowej gospodarce, radzącego sobie całkiem niezle na tle globalnej konkurencji.

Celem niniejszego opracowania jest porównanie postępów, jakie poczyniły kraje ESW w dwadzieścia lat po transformacji ustrojowej. Analizie poddane zostały wybrane obszary

¹ Zob. A. Muller, *Globalizacja mit czy rzeczywistość*, [w:] *Globalizacja od A do Z*, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2004, s.48 i n; M. Gagacka, *Etyczna i społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw w dobie globalizacji*, [w:] E. Frejtag-Milka (red.), *Teoria i praktyka ekonomii a konkurencyjność gospodarowania*, Difin, Warszawa 2006, s.235 i n.

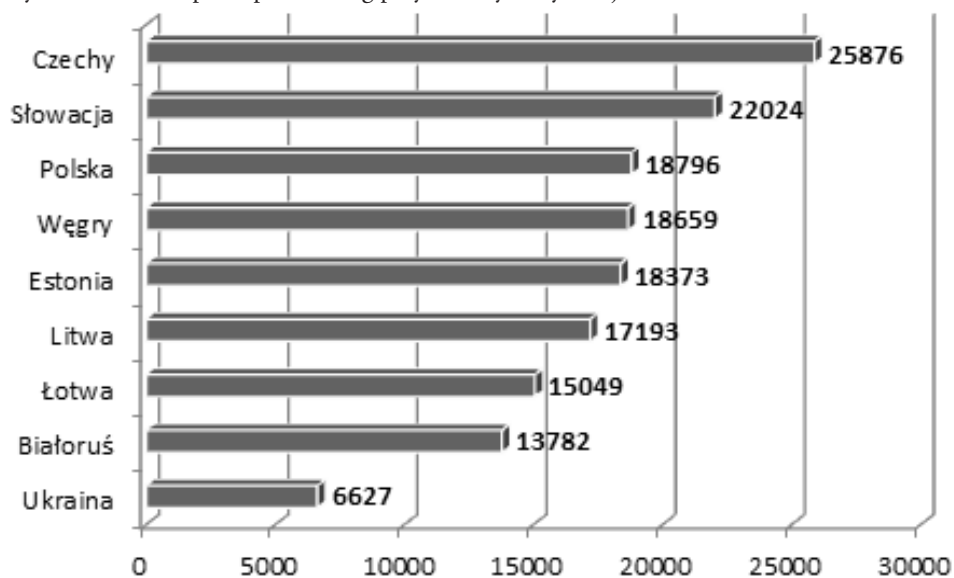
gospodarek, takich krajów jak: Polska, Czechy, Słowacja, Litwa, Łotwa, Estonia, Węgry, Ukraina oraz Białoruś. Trzeba na wstępie zaznaczyć, że w przypadku tych ostatnich krajów może wystąpić problem z dostępnością oraz rzetelnością danych statystycznych. Wydaje się jednak, że włączenie ich do analizy jest jak najbardziej zasadne, wybrały one bowiem odmienną od pozostałych ścieżkę rozwoju, już jako niepodległe kraje².

2. ZMIANY SYTUACJI GOSPODARCZEJ POLSKI I KRAJÓW OŚCIENNYCH W ŚWIELE PODSTAWOWYCH DANYCH MAKROEKONOMICZNYCH W OKRESIE TRANSFORMACJI USTROJOWEJ

Jednym z najważniejszych mierników w ocenie rozmiarów oraz tempa wzrostu każdej gospodarki jest produkt krajowy brutto (PKB). Pokazuje on łączną (zsumowaną) wartość produkcji wytworzonej w kraju w ciągu określonego czasu. Jest to zatem syntetyczna miara, która może posłużyć jako podstawa porównań międzynarodowych³.

Biorąc pod uwagę PKB w niniejszej analizie uwzględniono nie nominalną wartość tego wskaźnika, a PKB per capita według parytetu siły nabywczej oraz odsetek średniej dla wszystkich krajów UE, jakim charakteryzuje się określona gospodarka.

Rysunek 1. PKB per capita według parytetu siły nabywczej w roku 2010

Źródło: International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2012.

² Zob. i por. V. Bondarenko, *Competitiveness and innovativeness of the Belarusian economy*, [w:] E. Teichmann (red.), *Region Morza Bałtyckiego i Białoruś – czynniki konkurencyjności*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2007, s.289 i n.

³ Zob. i por. K. Liuhto, V. Kaartemo, *Enhancing regional competitiveness in Poland*, [w:] E. Teichmann, op.cit., s. 188.

Produkt krajowy brutto per capita w badanych krajach ważony parytetem siły nabywczej zwiększył się znacząco po przełomie transformacyjnym. Największą jego wartość na koniec 2010 roku zanotowały Czechy – prawie 26 tysięcy USD. Na drugim miejscu znalazła się Słowacja z PKB per capita na poziomie nieco ponad 22 tysiące USD, a na trzecim Polska – niespełna 19 tysięcy USD. Najniższą wartość PKB per capita uzyskała na koniec 2010 roku Ukraina – nieco ponad 6,6 tys. USD. W przypadku tego kraju poziom PKB per capita z okresu przed przełomem transformacyjnym został osiągnięty dopiero w 2004 roku. Oznacza to, iż załamanie gospodarki po odzyskaniu niezależności było tutaj bardzo głębokie. Jest to między innymi efekt szoku, wywołanego nagłym odłączeniem się Ukrainy do Rosji po latach ścisłej symbiozy.

Tabela 1. Produkt narodowy brutto (w parytecie siły nabywczej) w latach 1995 i 2009 jako odsetek średniej dla UE27

	1995	2009	2009–1995
Czechy	73	82	9
Estonia	36	64	28
Łotwa	31	52	21
Litwa	36	55	19
Węgry	52	65	13
Polska	43	61	18
Słowacja	48	73	25

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat; International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2012.

Ogólnie można stwierdzić, iż badana wartość zwiększała się znacząco we wszystkich zawartych w zestawieniu krajach. Największym udziałem w średniej unijnej charakteryzują się obecnie Czechy. PKB liczony w parytecie siły nabywczej stanowi w tym kraju 82% średniej unijnej. Na drugim miejscu jest Słowacja z udziałem w średniej unijnej na poziomie 73%. Najniższe udziały w średniej dla 27 krajów Unii Europejskiej posiadają Łotwa – 52% oraz Litwa – 55%.

Warto także wspomnieć, które kraje poczyniły największe postępy w podwyższaniu PKB w badanym okresie. Godnym zaznaczenia jest fakt, iż wszystkie ujęte w zestawieniu kraje zwiększyły swój udział w średniej wartości dla całej UE w badanym okresie. Na przestrzeni lat 1995–2009 największy wzrost udziału w średniej unijnej zanotowały Estonia i Słowacja. Najmniejsze wzrosty udziałów w unijnej średniej PKB zanotowały na przestrzeni badanego okresu Republika Czeska oraz Węgry. Były to zmiany rzędu odpowiednio 9 i 13 punktów procentowych. Polska w tym okresie zanotowała istotny wzrost udziału PKB w średniej dla 27 krajów członkowskich UE. Udział ten zwiększył się z 43 do 61%.

Znaczący wzrost udziału PKB badanych krajów w średniej dla całej Unii Europejskiej oznacza, iż nastąpiło dynamiczne zwiększenie wartości wyprodukowanych towarów w gospodarce. Po dziesięcioleciach permanentnych niedoborów towarów nastąpił wreszcie właściwy dla gospodarki rynkowej, dynamiczny przyrost masy wytwarzanych produktów. Zapełniły się nie tylko półki sklepowe, ale także fabryczne magazyny, hurtownie czy inne składy towarów.

Wspomniane wyżej procesy były możliwe dzięki wysokiej dynamice wzrostu gospodarczego. Dynamika ta była różna zależnie od kraju. Otwarcie i stopniowe umiędzynarodowienie gospodarek spowodowało, iż ich sytuacja wewnętrzna w dużej mierze uzależniła się od relacji na rynkach światowych. W związku z tym jeśli w gospodarce światowej zaistniał kryzys czy spowolnienie gospodarcze i krajach ESW wyraźnie widać było tego skutki⁴.

Tabela 2. Realne tempo wzrostu gospodarczego w latach 1995–2010

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Czechy	:	4,0	-0,7	-0,8	1,3	3,6	2,5	1,9
Estonia	2,8	5,7	11,7	6,7	-0,3	10,0	7,5	7,9
Łotwa	0,5	3,6	8,3	4,8	3,3	6,9	8,0	6,5
Litwa	:	5,2	7,5	7,6	-1,1	3,3	6,7	6,9
Węgry	:	0,7	3,9	4,8	4,1	4,9	3,8	4,1
Polska	:	6,2	7,1	5,0	4,5	4,3	1,2	1,4
Słowacja	7,9	6,9	4,4	4,4	0,0	1,4	3,5	4,6
Białoruś	-11,1	2,7	11,4	8,5	3,3	5,7	4,7	5,1
Ukraina	-12,1	-9,8	-3,2	-1,8	-0,2	5,9	9,2	5,2
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Czechy	3,6	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5	-4,1	2,3
Estonia	7,6	7,2	9,4	10,6	6,9	-5,1	-13,9	3,1
Łotwa	7,2	8,7	10,6	12,2	10,0	-4,2	-18,0	-0,3
Litwa	10,2	7,4	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,7	1,3
Węgry	4,0	4,5	3,2	3,6	0,8	0,8	-6,7	1,2
Polska	3,9	5,3	3,6	6,2	6,8	5,1	1,7	3,8
Słowacja	4,8	5,1	6,7	8,5	10,5	5,8	-4,8	4,0
Białoruś	7,0	11,4	9,4	10,0	8,7	10,3	0,1	7,7
Ukraina	9,5	12,1	3,0	7,4	7,6	2,3	-14,8	4,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat; International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2012.

Tempo wzrostu PKB było różnorodne, w zależności od kraju, jednak wszystkie gospodarki, z wyjątkiem Polski zanotowały w latach 1995–2010 okresy, w których dynamika produkcji była ujemna. Największy roczny spadek krajowej produkcji wystąpił w 2009 roku na Łotwie – było to -18%. Ogólnie należy podkreślić, iż rok 2009 był to najgorszy okres dla krajów regionu ESW. Wszystkie, z wyjątkiem Polski, zanotowały poważne tąpnięcie w dynamice PKB. Jak powszechnie wiadomo był to okres poważnego, światowego kryzysu finansowego, który głęboko dotknął także badane kraje. W dobie globalnych powiązań finansowych region

⁴ Zob. B. Fiedor, *Polski wzrost gospodarczy w kontekście współczesnych kontrowersji wokół teorii i polityki wzrostu*, [w:] M. Klamut, *Polityka ekonomiczna. Współczesne wyzwania*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 35 i n.

ESW uznawany jest przez inwestorów za ryzykowny. W momencie wystąpienia zawirowań na rynkach finansowych inwestorzy automatycznie wycofują się do obszarów powszechnie uznawanych za stabilne i bezpieczne.

Kryzys finansowy wywołał wiele różnorodnych kłopotów w gospodarce światowej, która tak naprawdę nigdy już nie będzie taka sama⁵. Do dnia dzisiejszego utrzymuje się w niej widoczna niepewność, która szczególnie dotkliwa wydaje się być dla krajów ESW. Poza tym kryzys pozostawił po sobie jeszcze inne problemy, mogące wywołać kolejne fale zawirowań, a nawet bankructwa całych gospodarek.

Powyższe problemy związane są z kłopotami budżetowymi. Konieczność ratowania upadających instytucji finansowych, a także społeczne i polityczne naciski na utrzymanie przywilejów socjalnych oraz zwiększanie pozostałych wydatków budżetowych sprawiły, że wiele krajów boryka się obecnie z ciężką sytuacją swoich finansów publicznych⁶. Wśród takich krajów znajdują się właściwie wszystkie omawiane gospodarki. Skala kłopotów jest co prawda zróżnicowana, jednak nie ma gospodarki, która w latach 1995–2010 nie zanotowałaby przynajmniej kilku lat z deficytem budżetowym. Większość badanych krajów deficyt notowała każdego roku.

Tabela 3. Saldo budżetu państwa jako procent PKB w latach 1995–2010

deficyt/pkb	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Czechy	-13,4	-3,3	-3,8	-5,0	-3,7	-3,7	-5,6	-6,8
Estonia	1,1	-0,3	2,2	-0,7	-3,5	-0,2	-0,1	0,3
Łotwa	-1,6	-0,4	1,5	0,0	-3,9	-2,8	-1,9	-2,3
Litwa	-1,5	-3,2	-11,7	-3,0	-2,8	-3,2	-3,6	-1,9
Węgry	-8,7	-4,4	-5,9	-7,8	-5,4	-3,0	-4,0	-8,9
Polska	-4,4	-4,9	-4,6	-4,3	-2,3	-3,0	-5,3	-5,0
Słowacja	-3,4	-9,9	-6,3	-5,3	-7,4	-12,3	-6,5	-8,2
Białoruś				-0,1	0,9	0,6	-0,6	-0,7
Ukraina			-5,5	-2,8	5,1	-3,3	-3,0	-1,8
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Czechy	-6,6	-3,0	-3,6	-2,6	-0,7	-2,7	-5,9	-4,7
Estonia	1,7	1,6	1,6	2,4	2,5	-2,8	-1,7	0,1
Łotwa	-1,6	-1,0	-0,4	-0,5	-0,3	-4,2	-9,7	-7,7
Litwa	-1,3	-1,5	-0,5	-0,4	-1,0	-3,3	-9,5	-7,1
Węgry	-7,2	-6,4	-7,9	-9,3	-5,0	-3,7	-4,5	-4,2
Polska	-6,2	-5,4	-4,1	-3,6	-1,9	-3,7	-7,3	-7,9
Słowacja	-2,8	-2,4	-2,8	-3,2	-1,8	-2,1	-8,0	-7,9

⁵ J.B.Taylor, *The Financial Crisis and the Policy Responses: an Empirical Analysis of What Went Wrong*, "NBER Working Paper Series" 2009, s.22.

⁶ Zob. D. Hyman, *Public Finance. A Contemporary Application of Theory to Policy*, Cengage Learning, Mason 2011, s.3.

Tabela 3. cd.

Białoruś	2,5	1,5	1,9	1,2	1,5	1,9	-0,4	-4,3
Ukraina	0,1	-3,5	-1,5	-0,7	-1,5	-2,6	-5,1	-4,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat; International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2012.

Skala deficytu budżetowego w zależności od kraju i zależnie od roku była różna. Największy deficyt w stosunku do PKB zanotowały w 1995 roku Czechy – było to -13,4% oraz w 2000 roku Słowacja -12,3%. Wydaje się, że najlepszą sytuację w powyższym zakresie posiadała Estonia, która osiem lat z badanego okresu notowała nadwyżkę budżetową, a w pozostałych niewielki deficyt. W Polsce sytuacja znacząco pogorszyła się w ostatnich dwóch latach. Deficyt budżetowy przekroczył wówczas 7% PKB. Sytuacja stała się o tyle poważna, iż narastające zadłużenie stworzyło niebezpieczeństwo przekroczenia zapisanego w Ustawie Zasadniczej progu ostrzegawczego (55% PKB), co oznaczałoby konieczność natychmiastowego równoważenia budżetu państwa. Wiązałoby się to z cięciem wydatków takich jak np. pensje pracowników sfery budżetowej. Z politycznego punktu widzenia oznaczałoby to przegraną każdej partii znajdującej się u władzy.

W związku z powyższym warto zatem przyrzeć się bliżej także rozmiarom długu publicznego. Najczęściej stosowanym miernikiem pozwalającym porównać realnie sytuację w tym zakresie w różnych gospodarkach jest stosunek długu publicznego do PKB⁷. Rozpiętość pomiędzy najmniejszym a największym wskaźnikiem w badanych krajach jest znacząca.

Tabela 4. Rozmiary długu publicznego w stosunku do PKB w latach 1995–2010 w wybranych krajach

dług publiczny/pkb	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Czechy	14,6	12,5	13,1	15,0	16,4	18,5	24,9	28,2
Estonia	8,2	7,6	7,0	6,0	6,5	5,1	4,8	5,7
Łotwa	15,1	13,9	11,1	9,6	12,5	12,3	14,0	13,5
Litwa	11,5	13,8	15,4	16,5	22,7	23,7	23,1	22,3
Węgry	85,4	71,4	62,0	59,9	59,8	54,9	52,0	55,6
Polska	49,0	43,4	42,9	38,9	39,6	36,8	37,6	42,2
Słowacja	22,1	31,1	33,8	34,5	47,9	50,3	48,9	43,4
Białoruś								
Ukraina			30,0	48,1	61,0	45,3	36,5	33,5
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Czechy	29,8	30,1	29,7	29,4	29,0	30,0	35,3	38,5
Estonia	5,6	5,0	4,6	4,4	3,7	4,6	7,2	6,6

⁷ G.Górniewicz, *Dług publiczny. Historia, terażniejszość, przyczyny i perspektywy*, Oficyna Wydawnicza Mirosław Wrocławski, Bydgoszcz 2012, s.15 i n; P. Siemiątkowski, E. Jankowska, *Financial Dependence of the PIIGS Countries*, "Journal of World Economic Research" 2013, Vol. 2, No. 5, s. 89 i n.

Tabela 4. cd.

Łotwa	14,6	14,9	12,4	10,7	9,0	19,7	36,7	44,7
Litwa	21,1	19,4	18,4	18,0	16,9	15,6	29,5	38,2
Węgry	58,3	59,1	61,8	65,7	66,1	72,3	78,4	80,2
Polska	47,1	45,7	47,1	47,7	45,0	47,1	50,9	55,0
Słowacja	42,4	41,5	34,2	30,5	29,6	27,8	35,4	41,0
Białoruś	-	9,5	8,4	11,1	18,3	21,5	34,7	39,5
Ukraina	29,4	24,7	17,7	14,8	12,3	20,5	35,4	40,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat; International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2012.

Generalnie co do tendencji ogólnych można powiedzieć, iż widoczne są we wszystkich krajach w badanym okresie działania zmierzające do ograniczenia rozmiarów długu publicznego. W wielu przypadkach nawet to się udawało na krótką metę, jednak biorąc pod uwagę dłuższą perspektywę trzeba stwierdzić, iż większości badanych państw nie udało się uzyskać równowagi finansów publicznych, czy choćby zahamować ekspansji długu. Im bliżej czasów obecnych tym ogólnie mówiąc gorzej.

Wydaje się, że w najkorzystniejszej sytuacji w zakresie długu publicznego wśród badanych krajów znajduje się obecnie Estonia. Zadłużenie kształtuje się tutaj na poziomie około 6,6% PKB. Należy przy tym podkreślić, iż w 2010 roku w stosunku do roku 2009 Estonii udało się zmniejszyć poziom długu publicznego w stosunku do PKB (z 7,2%).

Wydaje się także, że we względnie dobrej sytuacji w badanym zakresie znajdowały się Republika Czeska, Litwa oraz Białoruś, w których poziom długu publicznego nie przekraczał 40% PKB. W nieco gorszej sytuacji znajdują się Słowacja, Łotwa i Ukraina, w których zadłużenie nieco tylko przekracza 40% PKB.

W najgorszej spośród badanych krajów sytuacji w zakresie relacji długu publicznego do PKB znajdują się Polska i Węgry. W tym pierwszym przypadku w 2010 roku badany wskaźnik ukształtował się na poziomie 55%. Znacznie gorsza sytuacja była na Węgrzech, gdzie nadmierne rozluźnienie polityki fiskalnej doprowadziło do wzrostu długu publicznego do poziomu ponad 80% PKB w 2010 roku. Spotkało się to zresztą z falą protestów społecznych i doprowadziło do poważnych zmian na scenie politycznej.

Tabela 5. Stopa inflacji w wybranych krajach w latach 1995–2010

inflacja	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Czechy	:	:	8,0	9,7	1,8	3,9	4,5	1,4
Estonia	:	:	9,3	8,8	3,1	3,9	5,6	3,6
Łotwa	:	:	8,1	4,3	2,1	2,6	2,5	2,0
Litwa	:	:	10,3	5,4	1,5	1,1	1,6	0,3
Węgry	:	:	18,5 ⁱ	14,2 ⁱ	10,0 ⁱ	10,0 ⁱ	9,1 ⁱ	5,2
Polska	:	:	15,0 ^{ei}	11,8 ^{ei}	7,2 ^{ei}	10,1	5,3	1,9
Słowacja	:	:	6,0	6,7	10,4	12,2	7,2	3,5

Tabela 5. cd.

Białoruś	709,3	52,7	63,8	73,0	293,7	168,6	61,1	42,6
Ukraina	376,7	80,2	15,9	10,6	22,7	28,2	11,9	0,7
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Czechy	-0,1	2,6	1,6	2,1	3,0	6,3	0,6	1,2
Estonia	1,4	3,0	4,1	4,4	6,7	10,6	0,2	2,7
Łotwa	2,9	6,2	6,9	6,6	10,1	15,3	3,3	-1,2
Litwa	-1,1	1,2	2,7	3,8	5,8	11,1	4,2	1,2
Węgry	4,7	6,8	3,5	4,0	7,9	6,0	4,0	4,7
Polska	0,7	3,6	2,2	1,3	2,6	4,2	4,0	2,7
Słowacja	8,4	7,5	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9	0,7
Białoruś	28,4	18,1	10,3	7,0	8,4	14,8	12,9	7,7
Ukraina	5,2	9,0	13,5	9,1	12,8	25,2	15,9	9,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat; International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2012.

Kolejnym istotnym parametrem, świadczącym o kondycji gospodarki jest stabilna i niska stopa inflacji. Analiza danych zawartych w tabeli nr 5 wyraźnie pokazuje różnice pomiędzy krajami, które wstąpiły do Unii Europejskiej, a tymi, które nie weszły do Wspólnoty. Sytuacja w zakresie inflacji na Ukrainie i Białorusi była w badanym okresie wyraźnie gorsza i mniej stabilna aniżeli w pozostałych, badanych krajach. Trzeba podkreślić, iż Ukraina i Białoruś znacznie później niż pozostałe kraje zwalczyły hiperinflację. Jeszcze pod koniec lata 90-tych XX wieku na Białorusi notowano inflację rzędu prawie 170% rocznie. Także w drugiej części badanego okresu (2003–2010) nierzadkie były przypadki kilkunasto czy nawet kilkudziesięcioprocentowych stóp inflacji (np. w 2008 roku na Ukrainie ponad 25%).

Trzeba przyznać, że w tym zakresie większość badanych krajów UE radzi sobie dość dobrze. Po przejściowych kłopotach w pierwszej fazie badanego okresu (1997–2001) większość krajów utrzymuje inflację na stosunkowo niskim poziomie. Oczywiście bywają lata, gdzie pojawiają się przejściowe problemy, jednak wydaje się, że w żadnym kraju sytuacja nie wymknęła się spod kontroli.

W najgorszej sytuacji (spośród obecnych członków UE) znajdowały się Węgry i Polska w latach 1997–2000. Kraje te najdotkliwiej odczuły tzw. szok transformacyjny w obszarze inflacji, która we wspomnianym okresie kształtowała się tutaj na stosunkowo wysokim poziomie: od 10 do 18,5%. W kolejnych latach udało się jednak zdławić problem i utrzymać względnie niską stopę wzrostu ogólnego poziomu cen.

W drugiej części badanego okresu (2002–2010) największe, aczkolwiek przejściowe kłopoty z inflacją miały kraje bałtyckie. Pierwsze oznaki problemów pojawiły się w 2007 roku na Łotwie. Wówczas roczne tempo wzrostu ogólnego poziomu cen przekroczyło tam 10%. W następnym roku we wszystkich trzech gospodarkach bałtyckich powtórzyła się podobna sytuacja, przy czym na Łotwie badany wskaźnik wyniósł wówczas już ponad 15%. Zacieśnienie polityki monetarnej przyniosło efekty już w kolejnym – 2009 roku. Ceny zostały ustabilizowane, a w 2010 roku na Łotwie pojawiła się nawet deflacja.

Podsumowując na koniec 2010 roku sytuacja w zakresie inflacji wydaje się w badanych krajach stabilna. Stopa wzrostu ogólnego poziomu cen w większości krajów nie przekracza 3%. Jedynie na Węgrzech jest nieco wyższa – 4,7%. Na Ukrainie i Białorusi natomiast nie należy się raczej spodziewać szybkiej poprawy sytuacji w tym zakresie. Doraźne działania władz, zmierzające do poprawy sytuacji społeczno-ekonomicznej, poprzez emisję pieniądza powodują wyłącznie wzrost stopy inflacji.

Tabela 6. Stopa bezrobocia w wybranych krajach Europy Środkowej i Wschodniej w latach 1995–2010 (w %)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Czechy	:	:	:	6,4	8,6	8,7	8	7,3
Estonia	:	:	:	:	:	13,6	12,6	10,3
Łotwa	:	:	:	14,3	14	13,7	12,9	12,2
Litwa	:	:	:	13,2	13,7	16,4	16,5	13,5
Węgry	:	9,6	9	8,4	6,9	6,4	5,7	5,8
Polska	:	:	10,9	10,2	13,4	16,1	18,3	20
Słowacja	:	:	:	12,6	16,4	18,8	19,3	18,7
Białoruś	2,9	4,0	2,8	2,3	2,1	2,1	2,3	2,9
Ukraina	14,8	10,0	9,8	11,3	11,9	11,5	10,8	9,6
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Czechy	7,8	8,3	7,9	7,2	5,3	4,4	6,7	7,3
Estonia	10	9,7	7,9	5,9	4,7	5,5	13,8	16,9
Łotwa	10,5	10,4	8,9	6,8	6	7,5	17,1	18,7
Litwa	12,5	11,4	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7	17,8
Węgry	5,9	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10	11,2
Polska	19,7	19	17,8	13,9	9,6	7,1	8,2	9,6
Słowacja	17,6	18,2	16,3	13,4	11,1	9,5	12	14,4
Białoruś	3,1	1,9	1,5	1,2	1,0	0,8	0,9	0,7
Ukraina	9,1	8,6	7,2	6,8	6,6	6,4	8,8	8,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat; International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2012.

Dla pełniejszego obrazu stanu gospodarek badanego regionu należy także przedstawić sytuację na ich rynkach pracy. Ta zaś nie była zbyt optymistyczna. Co więcej analizując dane odnośnie stopy bezrobocia można odnieść wrażenie, iż sytuacja na rynkach pracy badanych krajów pogorszyła się. Obecnie z wyjątkiem dwóch krajów UE (Czech i Polski) oraz Ukrainy i Białorusi stopa bezrobocia jest dwucyfrowa.

W zasadzie analizę rynku pracy należałoby przeprowadzić dla każdego kraju oddzielnie, ponieważ wskazanie ogólnych tendencji dla wszystkich krajów jest niemożliwe. Może z wyjątkiem zmian w latach 2008–2010, kiedy we wszystkich krajach sytuacja ulegała stopniowemu pogorszeniu. W przypadku krajów bałtyckich pogorszenie to było wręcz skokowe. Na

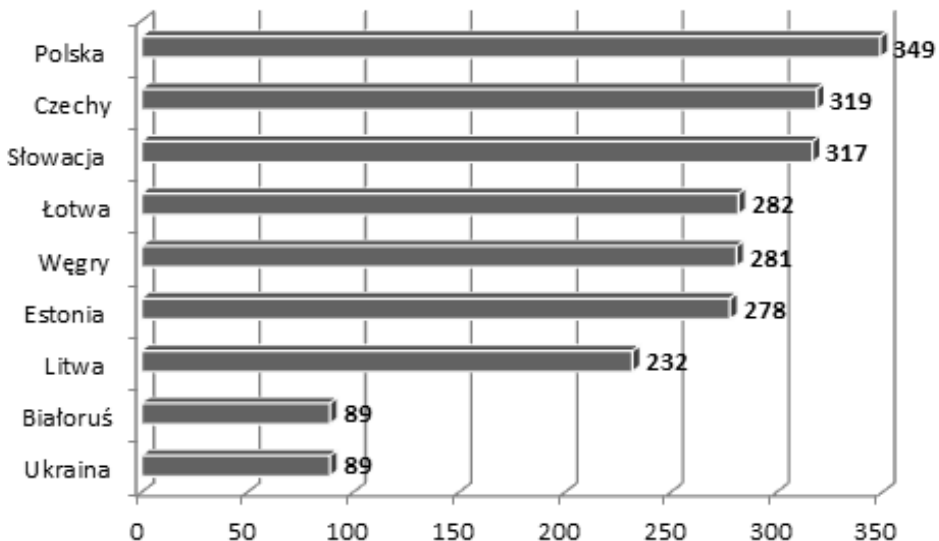
przykład w Estonii stopa bezrobocia wzrosła z 5,5% w 2008 do prawie 17% w 2010. Na Łotwie stopa bezrobocia na koniec 2010 roku wyniosła 18,7%, a na Litwie 17,8%. Można zatem powiedzieć, iż kraje bałtyckie są obecnie w najgorszej sytuacji, jeśli chodzi o rynek pracy.

Warto wskazać także pewne sukcesy w zwalczaniu bezrobocia. Największe wśród badanych krajów zapisać można na konto Polski⁸. Udało się tutaj zredukować stopę bezrobocia z 20% w 2002 roku do 7,1% w roku 2009. W dużej mierze efekt ten osiągnięto dzięki otwieraniu zachodnich rynków pracy dla pracowników z krajów nowoprzyjętych, jednak znaczący udział w tych sukcesach posiadają także dobre warunki w zakresie wzrostu gospodarczego w Polsce. Należy przypomnieć, że w badanym okresie ani razu nie zanotowano tutaj typowej recesji, a w wielu latach wzrost gospodarczy postępował bardzo dynamicznie. Nie mogło to nie przełożyć się na większe zatrudnienie w gospodarce.

Należy także podkreślić niską oficjalną stopę bezrobocia na Białorusi, nie przekraczającą 4% (w ostatnich latach nawet poniżej 1%). Oczywiście Białoruś jako kraj o ustroju socjalistycznym boryka się zapewne z problemem bezrobocia ukrytego, jednak oficjalne statystyki tego nie pokazują⁹.

Istotny wpływ na rynek pracy posiadają regulacje prawne odnośnie tego rynku. Jedną z nich jest poziom tzw. płacy minimalnej. W tym zakresie występują w badanych krajach znaczące różnice. Rozpiętość pomiędzy najniższym a najwyższym poziomem wspomnianego parametru wynosi obecnie prawie 117 EUR na miesiąc. Najwyższa płaca minimalna obowiązuje obecnie w Polsce a najniższa na Litwie.

Rysunek 2. Wysokość płacy minimalnej w EUR na miesiąc w 2011 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

⁸ Zob. M. Bojar, *Metody zwalczania bezrobocia w Polsce – przykład regionu lubelskiego* [w:] E. Frejtag-Mika, op.cit., s. 211 i n.

⁹ Zob. i por., I. Yafimenka, *Innovative development of labour market in the Republic of Belarus as a factor of strengthening the competitiveness of the state* [w:] E. Teichmann, op.cit., s.337 i n.

Na początku badanego okresu, tj. w roku 1999 rozpiętość pomiędzy najwyższym a najniższym poziomem płacy minimalnej wynosiła nieco ponad 89,5 EUR. Można na tej podstawie wnioskować, że nierównomierny rozwój gospodarczy przełożył się na rynek pracy pogłębiając dysproporcje, które już wcześniej obserwowano. Z drugiej strony może to także oznaczać, iż siła związków zawodowych, które zabiegają o podwyższenie płac minimalnych jest w niektórych krajach znacząco większa niż w innych. Na przykład na Litwie czy w Estonii w ciągu ostatnich czterech lat wysokość płacy minimalnej nie zmieniła się, podczas gdy przykładowo na Słowacji wzrosła o prawie 80 euro.

3. ZAKOŃCZENIE

W niniejszym opracowaniu dokonano charakterystyki gospodarek Polski i krajów sąsiednich przez pryzmat wybranych danych makroekonomicznych. Kluczowe parametry rachunku dochodu narodowego pokazują zmiany w poziomie produkcji oraz siłę nabywczą poszczególnych społeczeństw. Jednocześnie należy stwierdzić, że kraje, które w na przełomie lat 80-tych i 90-tych poprzedniego wieku dokonały przełomów transformacyjnych nadal znacząco odbiegają poziomem PKB per capita od najlepiej rozwiniętych krajów UE.

Całkowite lub częściowe uporanie się z problemami okresu transformacji (inflacja, bezrobocie) nie oznacza, że nie pojawiają się nowe wyzwania. Istotnym zagrożeniem, nie tylko dla krajów byłego bloku wschodniego, są rozrastające się kłopoty z utrzymaniem równowagi budżetowej, a przez to ze zwiększaniem się poziomu długu publicznego.

Na szczególną uwagę zasługują tu Białoruś i Ukraina. Trzeba jednoznacznie stwierdzić, iż bez ustanowienia zdrowych, rynkowych zasad ekonomicznych szansa na szybki rozwój gospodarki jest znikoma, a w przypadku Białorusi wręcz niemożliwa. Również pozostałe kraje regionu powinny zintensyfikować działania na rzecz utrwalenia rynkowych reguł konkurencji, tak aby przedsiębiorstwa (szczególnie małe i średnie) będące szkieletem gospodarki i tworzące większość produktu krajowego brutto zyskały możliwości szybkiego, zrównoważonego rozwoju oraz nieskrępowaną swobodę działalności gospodarczej.

LITERATURA

- Bojar M., *Metody zwalczania bezrobocia w Polsce – przykład regionu lubelskiego*, [w:] E. Frejtag-Mika (red.), *Teoria i praktyka ekonomii a konkurencyjność gospodarowania*, Difin, Warszawa 2006.
- Bondarenko V., *Competitiveness and innovativeness of the Belarusian economy*, [w:] E. Teichmann (red.), *Region Morza Bałtyckiego i Białoruś – czynniki konkurencyjności*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2007.
- EUROSTAT Database, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database, (29.10.2012).
- Fiedor B., *Polski wzrost gospodarczy w kontekście współczesnych kontrowersji wokół teorii i polityki wzrostu*, [w:] M. Klamut, *Polityka ekonomiczna. Współczesne wyzwania*, Wydawnictwo naukowe PWN, Warszawa 2007.

- Gagacka M., *Etyczna i społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw w dobie globalizacji*, [w:] E. Frejtag-Mika (red.), *Teoria i praktyka ekonomii a konkurencyjność gospodarowania*, Difin, Warszawa 2006.
- Górniewicz G., *Dług publiczny. Historia, terażniejszość, przyczyny i perspektywy*, Oficyna Wydawnicza Mirosław Wrocławski, Bydgoszcz 2012.
- Hyman D., *Public Finance. A Contemporary Application of Theory to Policy*, Cengage Learning, Mason 2011.
- International Monetary Fund, World Economic Outlook Database.
- Liuhto K., Kaartemo V., *Enhancing regional competitiveness in Poland*, [w:] E. Teichmann (red.), *Region Morza Bałtyckiego i Białoruś – czynniki konkurencyjności*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2007.
- Muller A., *Globalizacja mit czy rzeczywistość*, [w:] *Globalizacja od A do Z*, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2004.
- Siemiątkowski P., Jankowska E., *Financial Dependence of the PIIGS Countries*, „Journal of World Economic Research” 2013, Vol. 2, No. 5.
- Taylor J.B., *The Financial Crisis and the Policy Responses: an Empirical Analysis of What Went Wrong*, „NBER Working Paper Series” 2009.
- Yafimenka I., *Innovative development of labour market in the Republic of Belarus as a factor of strengthening the competitiveness of the state*, [w:] E. Teichmann (red.), *Region Morza Bałtyckiego i Białoruś – czynniki konkurencyjności*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie – Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2007.

